

ایران در دوران معاصر

میرزا کوچک خان جنگلی

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی

انتشار: ۲۲ آبان ۱۳۹۳ | ۶۰ دقیقه مطالعه

چکیده مقاله

۱۱ آذر ۱۳۰۰ هجری خورشیدی) مبارز انقلاب مشروطه و سردار جنبش جنگل و از نخستین رهبران جمهوری شوروی سوسیالیستی ایران (همچنین معروف به: جمهوری سرخ گیلان) بود. زندگی نامه یونس معروف به میرزا کوچک فرزند میرزا بزرگ در سال ۱۲۵۷ ه. ش. در محله قدیمی استادسرا شهر رشت در خانواده‌ای متوسط چشم به جهان گشود. پدر و مادر وی از خاندان رشوندهای الموت قزوین بودند. وی سنین آغاز عمر را در مدرسه حاجی حسن واقع در صالح آباد شهر رشت و مدرسه جامع به آموختن صرف و نحو و تحصیلات دینی گذراند. پس از آن به قزوین رفته و در مدرس

۱۱ آذر ۱۳۰۰ هجری خورشیدی) مبارز انقلاب مشروطه و سردار جنبش جنگل و از نخستین رهبران جمهوری شوروی سوسیالیستی ایران (همچنین معروف به: جمهوری سرخ گیلان) بود.

زندگی نامه

یونس معروف به میرزا کوچک فرزند میرزا بزرگ در سال ۱۲۵۷ ه. ش. در محله قدیمی استادسرا شهر رشت در خانواده‌ای متوسط چشم به جهان گشود. پدر و مادر وی از خاندان رشوندهای الموت قزوین بودند. وی سنین آغاز عمر را در مدرسه حاجی حسن واقع در صالح آباد شهر رشت و مدرسه جامع به آموختن صرف و نحو و تحصیلات دینی گذراند. پس از آن به قزوین رفته و در مدرسه صالحیه تحصیل دروس حوزوی را ادامه داد و چندی هم در مدرسه محمودیه تهران به همین منظور اقامت گزید. پایه آموزش حوزوی، می‌توانست وی را در سلک یک روحانی تربیت کند، اما حوادث و انقلابات کشور مسیر افکارش را تغییر داد و او را به راهی دیگر کشاند.

میرزا کوچک خان دارای دو خواهر به نامهای کربلایی خانم و سارا خانم و دو برادر به نامهای میرزا محمدعلی خان و

میرزا رحیم خان بود، که هر دو بعد از میرزا وفات یافتند. بنا به گفته اطرافیان، او مردی قوی بنیه، زاغ چشم و دارای سیمایی متبسم بود و از نظر اجتماعی مردی با ادب، فروتن، خوش برخورد، مومن به اصول اخلاقی، صریح اللهجه، طرفدار عدل و آزادی و حامی مظلومان بود. میرزا کوچک خان اهل ورزش بود و از مصرف مشروبات الکلی و دخانیات خودداری می‌کرد. میرزا در سنین آخر عمرش همسری برگزید.

نقش وی در انقلاب مشروطه

میرزا در واقعه مشروطیت به انقلابیون پیوست و در فتح قزوین شرکت نمود. او رهبر جنبش جنگل بود و در تاریخ ۱۲۹۳ ه. ش. مبارزه مسلحانه خود بر ضد ارتش خارجی داخل خاک ایران و بریگاد قزاق، (که زیر دست افسران روسی تعلیم و تربیت شده بودند)، را شروع نمود. تعداد زیادی از انقلابیون جنگل هم در درگیریهای مسلحانه با لشکریان انگلیس، روسیه و قوای دولت قاجار کشته شدند. جنگلی‌ها هدف خود را «اخراج نیروهای بیگانه، رفع بی عدالتی، مبارزه با خودکامگی و استبداد و برقراری دولتی مردمی» اعلام می‌کردند. در همین راستا در روز یکشنبه ۱۶ خرداد ۱۲۹۹ قوای جنگل با انتشار بیانیه‌ای تشکیل کمیته انقلاب ایران و تأسیس حکومت جمهوری گیلان را اعلام نمود و یکروز بعد کمیته انقلاب هیئت دولت جمهوری را معرفی کرد، که میرزا عنوان رهبر را داشت. اما هنوز دولت تازه انقلابی سامان نگرفته بود که با حمایت بلشویک‌های روس اغتشاش انقلابیهای سرخ طرفدار شوروی آغاز گردید که نهایتاً جمعه ۱۸ تیر ۱۲۹۹ میرزا به عنوان اعتراض از رشت به صومعه سرا رفته و قبل از حرکت پیغامی توسط نماینده خود برای لنین به مسکو فرستاد که در آن ذکر شده بود: «در موقع، خود به نمایندگان روسیه اظهار کردم که ملت ایران حاضر نیست برنامه بلشویکها را قبول کند». در تاریخ شنبه ۹ مرداد ۱۲۹۹ طرفداران شوروی با رهبری و حمایت فرمانده قوای مسلح شوروی و مدیر بخش سیاسی و امنیت نظامی آن در رشت بر ضد میرزا کودتا کردند.

همه طرفداران میرزا را دستگیر و بازداشت کردند. آنها دولت جدیدی معرفی کردند که احسان الله خان سرکمیسر و کمیسر خارجه و (سید جعفر جوادزاده) سید جعفر پیشه‌وری کمیسر داخله شد. بالا گرفتن اختلافات، و دستگیری‌ها، باعث تضعیف قوای جنگل گردید. بفرمان احمدشاه قاجار قوای دولتی بریگاد قزاق به سرکردگی سردار سپه برای سرکوبی قوای سرخ وارد رشت گردید که چندین برخورد جنگی بین دو قوای بوجود آمد که گاه نیروهای دولتی پیشروی و گاه عقب نشینی می‌کردند. در نهایت با مذاکرات پشت پرده قوای سرخ خاک رشت و بندر انزلی را ترک نمودند. لازم به ذکر است در این جنگ‌ها میرزا با قوای خود در صومعه سرا بود که بی طرف مانده و در فکر تجدید قوا بود. سعی قزاق‌ها، به فرماندهی سردار سپه برای مذاکره با میرزا و دعوت او به مرکز نتیجه نداده و بنا به دلایل فراوانی مذاکرات به شکست انجامید. یکی از این دلایل این بود که تعدادی از جنگلی‌ها بمانند دکتر حشمت و یارانش قبلاً با سردار سپه توافق کرده بودند که عملاً به کشته شدنشان انجامید. در نهایت قوای قزاق از فرصت استفاده کرده و طی شبیخونهای فراوانی، نیروهای جنگل را وادار به عقب نشینی کردند و بعضی از سران تسلیم یا کشته شدند. میرزا همراه با تنها یار وفادارش، گائوک آلمانی معروف به هوشنگ، جهت رفتن به نزد عظمت خانم فولادلو، که همیشه از میرزا حمایت می‌کرد، به طرف کوه‌های خلخال حرکت کردند ولی دچار بوران و طوفان گردیده و سرانجام زیر فشار سرما و برف در ۱۱ آذر ۱۳۰۰، هنگامی که میرزا هوشنگ را به کول گرفته بود، از پای در آمدند. فردی به نام گرم که از خلخال عازم گیلان بود آن دو را در میان برفها دیده و شناخت. پس خبر ماجرا را به روستای نزدیک آنجا رساند. اهالی به آنجا شتافتند و تن یخ زده آنها را به روستا آوردند که فایده‌ای نداشت.

مقبره جدید میرزا کوچک جنگلی در رشت

مقبره قدیمی میرزا کوچک جنگلی در رشتخبر درگذشت میرزا، به گوش محمدخان سالارشجاع برادر امیر مقتدر طالبش که از بدخواهان میرزا بود، رسید. نامبرده با همراه شماری تفگچی به خانقاه رفت و اهالی را از دفن اجساد منع کرد. سپس دستور داد یکی از طالبش‌های همراه وی که رضا اشکستانی بود، سر یخ زده میرزا را از بدنش جدا کند. محمدخان سپس سر را نزد برادرش امیر مقتدر در ماسال برده و آنگاه به رشت برده و تسلیم فرماندهان نظامی کرد. سر میرزا کوچک جنگلیسر میرزا کوچک خان را در مجاورت سربازخانه رشت، درجایی که معروف به انبار نفت نوبل است، تا مدتها در معرض تماشای مردم قرار داده و سپس خالو قربان که از یاران سابق میرزا و از هواداران سردار سپه بود، سر میرزا را به تهران به نزد سردار سپه فرستاد. سر میرزا را به دستور سردار سپه در گورستان حسن آباد دفن کردند. بعد یکی از یاران قدیمی میرزا بنام کاس آقا حسام سر میرزا را محرمانه از گورکن تحویل و به رشت برده و در محلی موسوم به سلیمان داراب بخاک سپرد. در شهریور ۱۳۲۰ و هنگام استعفای رضاشاه آزادیخواهان گیلان قصد داشتند جسد بدون سر میرزا را با تشریفات شایسته از خانقاه طالبش به رشت حمل کنند ولی ماموران جلوگیری کردند. در نتیجه به جهت پیشگیری از برخورد جسد میرزا را بطور عادی به رشت حمل و در جوار سر دفن کردند. از آن تاریخ هر سال در روز ۱۱ آذر مراسمی ساده در مزار او در سلیمان داراب رشت برگزار می‌شود.

مقبره میرزا کوچک خان

منابع

سردار جنگل، نوشته ابراهیم فخرائی

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «میرزا کوچک خان جنگلی»، پارسیان دژ، ۱۳۹۳.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وبسایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

<http://parsiandej.ir/articles/1585/pdf/میرزا-کوچک-جنگلی.pdf>

آخرین ویرایش مقاله: ۱۲ مرداد ۱۴۰۵